

Vergi Rekabetinde Hedef Değişken ve Modern Rekabeti Teknikleri

Özgür KIZILTOPRAK

Gedik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Ticaret

OCRCID: 0000-0002-1798-3352

ozgurkiziltoprak@windowlive.com

Öz

Vergilerin temel misyonu kamunun finansmanıdır. Fakat günümüzde bu temel misyon geçerliliğini korumakla birlikte, vergilerde fonksiyonel çeşitlenme söz konusudur. Vergiler, klasik (finansal kaynak sağlama) işlevini sürdürmekle birlikte, sosyal, ekonomik ve hatta kültürel işlevleri olan çok fonksiyonlu bir yapıya dönüşmüştür. Vergilerin; kamunun finansmanı, gelirin yeniden dağılımı, dış ticaret dengesinin sağlanması, fiyat istikrarı ve küresel sermayeyi teşvik gibi birçok fonksiyonu bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada vergiler, küresel sermayeden pay alma işlevi(vergi rekabeti) yönünden irdelenecektir.

Vergi rekabetinde hedef, değişken yabancı sermaye yatırımlarıdır. Ülkeler söz konusu hedef değişkeni etkilemek için birçok politika uygulamışlardır. Özellikle kurumlar vergisi indirimleri ve vergi ertelemeleri en temel vergi rekabeti politika araçları olmuştur. Ancak günümüzde vergi rekabeti araçları daha da çeşitlenerek komplike bir hal almıştır. Söz konusu komplike vergi rekabeti araçlarını postmodern vergi rekabeti teknikleri diye tanımlamak mümkündür. Bu çalışmada dünyada ve Türkiye’de doğrudan yatırım akışı ve postmodern vergi rekabeti araçları inceleme konusu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vergi Rekabeti, Yabancı Sermaye Yatırımları, Postmodern Vergi Rekabeti Teknikleri.

Target Variable in Tax Competition and Modern Competition Techniques

Abstract

The basic mission of taxation is the financing of public. But today, along with maintaining its basic mission valid, there is a functional diversification at the taxation. Taxes have evolved into a multifunctional structure with social, economic and even cultural functions, while maintaining its classic function. The taxes have many functions such as the financing of the public, the redistribution of income, the provision of foreign trade balance, price stability and the promotion of global capital. But in this study, taxes will be examined in terms of the function of taking a share from the global capital (tax competition).

The target in tax competition is variable foreign investments. Countries have implemented a number of policies to influence this target variability. Especially corporate tax reductions and tax postponing were the most basic tax competition instruments. But today the tax competition instruments are more varied and complicated. It is possible to describe these complicated tax competition instruments as postmodern tax competition techniques. In this study, postmodern tax competition techniques and the flow of direct investment will be examined in the world and Turkey

Keywords: Tax Competition, Foreign Investments, Postmodern Tax Competition Techniques.

GİRİŞ

Uluslar, hem içerdeki sermayenin yurt dışına çıkışını önlemek hem de yabancı sermayenin ülkeye akışını sağlamak için vergi oranlarını düşürücü veya vergi muafiyeti sağlayıcı düzenlemeler yapma eğilimindedirler. Bu tür düzenlemeler rakip ülkelerin vergi politikaları (vergi oran ve istisnaları) dikkate alınarak yapıldığı için vergi rekabeti diye tanımlanır.

Küreselleşmenin bir sonucu olarak her ülke için vergi rekabeti, ihtiyari olmaktan çok zorunlu bir politika haline gelmiştir. Düşük tasarruf ve yatırım oranına sahip ekonomilerin enflasyon veya işsizlik gibi makro ekonomik sorunlarla mücadelesinde vergi rekabeti sıklıkla başvurulan politika haline gelmiştir. Yatırım sorunsalında borçlanma gibi maliyetli bir araç yerine yabancı sermayenin tercih edilmesi daha rasyonel bir seçim olarak tercih edilmiştir.

Ayrıca rekabetçi vergi stratejisinin nedeni her zaman makro ekonomik dengesizlikler olmayabilir. Rekabetçi vergi stratejisi; ekonomik dengesizlik içinde olmayan gelişmiş ekonomiler için daha fazla zenginleşme fırsatıdır. Sonuç olarak rekabetçi vergi stratejisi gerek gelişmiş gerekse gelişmemiş tüm ülkeler için mobil sermaye üzerindeki etkileri nedeniyle bir kazanım fırsatı haline gelmiştir.

Gerek düşük tasarruf açığının ikamesinde gerekse dış ticaret açıklarıyla mücadelede yabancı sermaye yatırımları önemlidir. Rekabetçi vergi stratejilerinin de aralarında bulunduğu bir kısım teşviklerle yabancı sermaye yurt içine çekilmeye çalışılır. Yabancı sermayenin cari açık sorunu yasayan ülkelere yönelimi, ödemeler dengesini pozitif yönde etkilerken döviz kıtlığına bağlı problemlerle mücadelede önemli katkıları sağlar. Ayrıca kronik bütçe açıkları veren ekonomilerde, sınırlı vergi tabanı yabancı sermaye akışı ile genişleyerek kronik açık makasını daraltabilir. Türkiye gibi kronik makro ekonomik sorunları bulunan ülkeler için vergi rekabeti önemli bir politika aracıdır.

Doğrudan yabancı yatırımların her ülke ekonomisine olumlu yansımaları olduğu tartışmazdır. Bu nedenle söz konusu hedef değişken için cazibe merkezleri oluşturma yarışında çağın gereklerine uygun politikalar geliştirmek zorunluluk haline gelmiştir. Bu anlamda yeni vergi rekabeti tekniklerinin irdelenmesi gerekli ve önemlidir.

VERGİ REKABETİ

Vergi oran indirimleri şeklinde hayat bulan vergi rekabeti stratejileri günümüzde daha karmaşık bir yapıya bürünmüştür. Vergi ve vergilemeye ilişkin sistem ve politikalarındaki değişikliğe paralel olarak vergi rekabeti stratejileri de değişime uğrayarak çeşitlenmiştir. Vergilendirme yetkisine başta anayasal anlamda olmak üzere; hukuki ve sosyal anlamda da birçok sınırlama getirilmiştir. Uluslararası ekonomik entegrasyonlar bağlamında (Avrupa Birliği gibi) bu yetki daha da sınırlandırılmış, rekabetçi vergi politikalarına yönelik sonucunda ise vergi otoritelerinin rasyonel karar alma kabiliyeti oldukça kısıtlanmıştır. Vergi sistemlerindeki kaçınılmaz değişim, vergi rekabetinde kullanılan araçlarda da kendini göstermiştir. Vergi rekabeti sürecinin ilk dönemlerinde yaygın olarak kullanılan vergi oran indirimleri, vergi tatilleri gibi klasik politika araçlarının yerini postmodern vergi rekabeti teknikleri almıştır.

Vergi Rekabetinde Hedef Değişken; Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) giriş yaptıkları ekonomide; yatırım artışı ve bunun sonucu olarak istihdam ve vergi gelirlerinde artışa sebep olmakla birlikte aynı zamanda ödemeler dengesi ve milli gelir gibi makro değişkenleri de pozitif yönde etkiler(Sadka, 2008, s. 211-213). Gün geçtikçe büyüyen DYY pastası her ekonomi için hedeflenen değişken haline gelmiştir.

Tablo 1. Uluslararası Doğrudan Yatırımlar

	1990	2005-2007 Ortalaması	2014	2015	2016
Doğrudan Sermaye Girişleri	205	1.426	1.324	1.774	1.746
Doğrudan Sermaye Çıktıları	244	1.459	1.253	1.594	1.452
Doğrudan Sermaye Girişi Stoku	2.197	14.496	25.108	25.191	26.728
Doğrudan Sermaye Çıkışı Stoku	2.254	15.184	24.686	24.925	26.160

Kaynak: “World Investment Report 2017” Unctad verilerinden faydalanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır. (UNCTAD & Report, 2017)

Küreselleşmedeki gelişme ve buna paralel olarak sermayenin önündeki engellerin kalkması ile birlikte DYY hızla artmıştır. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı verilerine göre(UNCTAD & Report, 2017) 1990’da 205 milyar dolar olan doğrudan yatırım girişleri günümüze kadar katlanarak artmıştır. Sadece 2016 yılındaki DYY girişi 1.746 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. DYY girişlerinin kümülatif stoku ise 2016 yılında 26.728 milyar doları bulmuştur. Bu devasa DYY

pastasından pay alabilmek için uluslararası yarışa girmiştir. Doğrudan yatırımları çekmek için vergi oran indirimi gibi vergi teşviklerinin yanında birçok teşvik politikası uygulanmıştır.

Tablo 2. Küresel DYY Stokunda İlk 10 Ülke

ÜLKE	2015 Yılı İtibariyle DYY Stoku (Milyon Dolar)	Kurumlar Vergisi Oranı
Hollanda*	3.939.415	20, 25
Lüksemburg**	3.271.769	15-19-27
ABD	3.134.199	40
Çin*	2.579.564	20, 25
İngiltere	1.554.303	19
Hong Kong	1.394.580	16,5
Singapur	869.572	17
İrlanda	866.218	12,5
İsviçre	862.624	17,7

Kaynak: World Investment Report 2017” Unctad ve KPMG.com ve IMF verilerinden faydalanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır (IMF, 2015).

*İki oranlı Kurumlar vergisi oranı söz konusudur.

**Üç oranlı Kurumlar vergisi oranı söz konusudur.

Tablo 2’de ise en çok doğrudan yatırım çeken 10 ülke ve bu ülkelerin kurumlar vergisi oranları yer almaktadır. Doğrudan yatırımların yöneliminde en temel değişken kurumlar vergisi oranlarıdır. Kurumlar vergisi oranları ile DYY arasında negatif bir korelasyon vardır (Hines, 2006: 132). DYY’yi etkileyen vergi dışı faktörlerin sabit olduğu varsayımı altında kurumlar vergisi oranı düşük veya sıfır olan ekonomilerde DYY akışının daha fazla olması beklenir. Tablo 2’de kurumlar vergisi oranları ile doğrudan yatırımlar arasında bu anlamda bir ilişki gözlenememektedir. Örneğin en fazla DYY stokuna sahip Hollanda’da kurumlar vergisi oranı %20-25 olmak üzere iki oranlı bir yapıya sahiptir. Söz konusu oranların ortalama dünya kurumlar vergisi karşısında rekabetçi olduğu söylenemez. Dolayısıyla Tablo 2’deki nominal vergi oranları dikkate alınarak yapılacak analiz yanlış değerlendirmeye sebep olacaktır. Zira nominal ve efektif kurumlar vergisi oranları farklı olabilmektedir. Örneğin, Hollanda’da yasal kurumlar vergisi oranı %20-25 iken inovasyon kutusu, kâr paylarının ve royalti kazançlarının büyük bir kısmının vergi dışı bırakılması ve bu kazançların ülke içine ve dışına vergisiz transfer imkânı veren teşvikler efektif kurumlar vergisi oranını tek rakamlı oranlara yaklaştırmaktadır. Daha da önemlisi, Hollanda’da

efektif kurumlar vergisi oranı bir kısım yabancı yatırım kazançları için sıfırı bulabilmektedir.

Sonuç olarak doğrudan vergi oranlarını indirmek şeklinde olan klasik vergi rekabeti yöntemlerinin yerine günümüzde daha komplike postmodern vergi rekabeti modelleri tercih edilmektedir. Vergi otoriteleri doğrudan vergi oranlarını indirmek yerine, vergi matrahının düşmesine imkan sağlayarak efektif vergi oranlarını düşürerek rekabet ederler. Bu anlamda vergi kanunlarında; bir kısım giderlerin vergi matrahından indirimine imkan tanımak, transfer fiyatlandırmasına izin vermek, yabancı yatırımlara istisna veya muafiyet tanımak gibi postmodern vergi rekabeti teknikleri kullanılmaktadır. Bu yöntemlerle küresel piyasalarda nominal vergi oranlarında indirim yapılmamış izlenimi verilmekte, böylece diğer rakip ülkelerin vergi indiriminde dibe doğru yarışı engellenmeye çalışılmaktadır.

Postmodern Vergi Rekabeti Teknikleri

Küreselleşme ve bilişim teknolojisindeki gelişme ÇŞ'lerin (çok uluslu şirketler) daha metodolojik hareket etmesine imkan tanımıştır. Vergi oran indirimi yerine vergi matrahını azaltıcı araçlar ön plana çıkmıştır. Vergilendirme tekniğinde vergi matrahını azaltan birçok unsur bulunmaktadır. Ancak uluslar arası vergi rekabetinde kullanılan başlıca matrah azaltıcı uygulamalar bütünü post modern vergi rekabeti araçları olarak nitelendirmek mümkündür.

Post modern vergileme teknikleri ile birlikte ihtiyaca göre yeni olgular ortaya çıkmıştır. Vergi cennetlerini kullananlar genellikle şirket kurma, hesap açma ve işlem yapmada kendi adlarını kullanmamaktadırlar. Vergi cennetlerindeki mevzuat da zaten bu şirket ve bireylerin ihtiyaçlarına uygun bir şekilde kullanılabilir mekanizmalar içermektedir. Bu mekanizmaların en sık kullanılanlarının başında paravan şirketler, vekiller, mutemetlik firmaları ya da yedieminler gelmektedir. Büyük şirketler, paranın ya da varlıkların gerçek sahipliğini gizleyen ve böylece ödemeleri gereken vergileri önemli seviyede azaltan yedieminlik müessesesini kullanarak sermayelerini korumaktadırlar. Tüzel kişilikleri olmayan bu müesseseler, hizmet verdikleri müşterilerin adına kendisine emanet edilen varlıkları, aralarında akdettikleri sözleşmede belirlenen esaslar çerçevesinde yönetirler. Mevzuat karşısında yasal sahip olarak görünen yedieminler, gerçek hak sahibi değildirler. Böylece, gerçek hak sahibinin kim olduğu bilgisi üçüncü kişilerden ve özellikle diğer ülkelerin vergi idarelerinden gizlenmiş olmaktadır (Díaz-Berrio, 2011: 71).

Mukimliğin Değiştirilmesi

Postmodern vergi rekabeti araçlarından işleyiş mekanizmasının en basit olanı mukimliğin değiştirilmesidir. İkametgah değişikliği olarak da nitelenebilmektedir. Vergisel işlemlere esas olmak üzere yerleşik olunan ülkenin veya bölgenin değiştirilmesidir. Vergilemede genellikle esas alınan unsurlardan biri ikametgah olduğu için yüksek vergili yerlerde yerleşik olan bireyler,

ikametgahlarını düşük vergili ya da vergisiz olan vergi cennetlerine taşıyarak gelir vergisi, sermaye kazancı vergisi, veraset ve intikal vergisi gibi vergilerden kaçmaktadırlar. Şirketler ise, merkez adreslerini taşımanın ötesinde, daha çok vergi cennetlerinde iştirak kurmakta bazen bu iştiraklerini merkez gibi göstermektedirler.

Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı

Transfer fiyatlandırması, malların, hizmetlerin ya da gayri maddi hakların ilişkili kişiler arasında el değiştirmesinde cari fiyattan farklı fiyat uygulanması suretiyle vergi matrahının aşındırılması olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla bu süreçte firmanın kendi bölümleri veya yan kollarına uyguladığı bir fiyat söz konusu olmaktadır ve bu fiyatta transfer fiyatı olarak adlandırılmaktadır. Bu noktada transfer fiyatı, bir firmanın bir alt biriminin diğer alt birimine sunduğu ürün, ara malı, hammadde, hizmet vb. için belirlediği fiyatı ifade etmektedir (Charles T. Horngren, 2013: 54-55)

Düşük vergili yer – yüksek vergili yer arbitrajında çok uluslu şirketler tarafından vergilenebilir gelirin bu grup içerisinde yeniden dağıtılmasında çok sık kullanılan yöntem transfer fiyatlandırması yöntemidir. Çok uluslu şirketler, yüksek vergili yerlerdeki iştiraklerin, düşük vergili yerlerde bulunan iştiraklere yaptıkları mal ve hizmet satışlarında uyguladıkları fiyatları düşük tutmaktadırlar. Böylece kazancın görece olarak daha düşük kısmı yüksek vergili ülkede vergilendirilmektedir (Hines, 2006: 47)

Transfer fiyatlandırma yönteminin uygulanışına ilişkin şöyle bir örnek verilebilir; Çok uluslu şirketin bünyesinde Şirket A ve Şirket B olsun. Vergi cennetindeki Şirket A, vergi cennetinde olmayan Şirket B'ye emsallerine göre çok daha yüksek fiyatlardan danışmanlık, patent, logo, marka, algoritma gibi maddi olmayan ve değerinin objektif bir şekilde tespit edilmesi zor bir ürün, işlem veya hizmet satışı gerçekleştirmektedir. Bu arada, Şirket B de Şirket A'ya mal veya hizmetleri emsallerine göre düşük fiyattan satmaktadır. Vergi cennetinde olmayan Şirket B, yapmış olduğu satın almaya ilişkin Şirket A'dan aldığı faturayı gider yazarak (düşük fiyattan yapmış olduğu satışlarla zaten düşürdüğü) kendi vergi matrahını düşürmektedir. Böylece, karlar vergi cennetlerine, abartılmış giderler ya da borçlar da daha çok diğer ülkelere kaydırılmaktadır. Nitekim, dünyanın en büyük ekonomisinde yer alan ABD'li şirketler, yurt dışı faaliyetlerinden elde ettikleri karlarının yarısını Hollanda, Lüksemburg, İrlanda, Bermuda, İsviçre ve Singapur olmak üzere 6 vergi cennetinde gerçekleştirdiklerini rapor etmektedirler (Zucman, 2015: 98).

Double Irish Dutch Sandwich, Kurumlar vergisi kaçırma için kullanılan transfer fiyatlandırması yöntemlerinden biridir. Google'ın kullandığı bu yöntemde, iki İrlanda şirketi ve onların arasına sıkışan bir Hollanda paravan şirketi söz konusudur. ABD'deki Google US, İrlanda'daki iştiraki olan Google Holdings'e maddi olmayan bir varlığını (araştırma ve reklam teknolojilerini) transfer eder.

Şirket yönetiminin Bermuda'da olduğu gerekçesiyle Google Holdings, İrlanda vergi düzenlemelerine göre Bermuda'da yerleşik sayılmaktadır. Maddi olmayan varlık transferi, 2003 yılında Google'ın ilk halka arzının gerçekleştiği ve dolayısıyla ABD'de vergilendirilebilir gelirin olduğu tarihten birkaç ay önce gerçekleştirilmiştir. Google US'un bu transfer için emsallerine göre çok düşük bir fiyat belirlediği tahmin edilmektedir. Google Holdings, İrlanda'da Ireland Limited adıyla bir başka iştirak daha kurar ve kendisine transfer edilen Google teknolojilerini kullanmak üzere bu iştirake lisans verir. Sonra bu iştirak, Google'ın Avrupa, Orta Doğu ve Afrika'daki tüm Google ortaklıklarına lisanslama yapar. Örneğin, Google France, bu teknolojileri kullanma hakkına sahip olmak için Ireland Limited'e lisans ücreti öder. Bu aşamada, Ireland Limited'a yapılan bu ödeme, yalnızca İrlanda'da %12,5 kurumlar vergisi oranı üzerinden vergilendirilebilir olur.

Ancak bir sonraki adım, bu karları İrlanda'nın dışına, sanki karlar Bermuda'da oluşmuş gibi göstererek çıkarmaktır. Kar kaydırma işleminde Ireland Limited'ın, aslında İrlanda'da olan ama Bermuda'da yerleşik sayılan Google Holdings'e lisans bedeli şeklinde ödeme yaparak karları aktarması gerekmektedir. Fakat, İrlanda Bermuda'ya yapılan lisans ödemelerinden vergi almaktadır. Bunu aşmak için Ireland Limited tüm lisans bedellerini Hollanda'da kurulan bir paravan şirket olan Google BV'ye aktarır. Bu işlem tamamen vergisiz bir işlemdir çünkü hem İrlanda hem Hollanda AB üyesidir. Hollandalı Google BV, tüm kazançları olduğu gibi Bermudalı sayılan Google Holdings'e aktarır. Bu son işlem de tamamen vergisizdir çünkü Hollanda vergi idaresine göre şirket Bermudalı değil İrlandalıdır. Böylece Hollanda sandviçini kullanarak Google Holdings kazançlarını, İrlanda'daki zaten düşük olan %12,5 (ABD'deki %39 ile karşılaştırıldığında) oranındaki kurumlar vergisinden de kaçırılmış olur. Google dışında, Apple, Amazon, Facebook ve Starbucks gibi meşhur şirketler de bu yöntemi kullanmaktadırlar (Gravelle, 2015). Yukarıdaki olay, vergi anlaşmalarıyla oyun oynamaya da çok güzel bir örnektir. ABD vergi idaresi açısından, Ireland Limited ve Google BV adlı şirketler yok sayılmaktadır. Ancak, Avrupa veya AB açısından bu iki şirket var sayılmaktadır. İrlanda açısından, Google Holdings Bermudalı sayılırken, ABD açısından İrlandalı kabul edilmektedir. İdareler arasındaki bu tutarsızlıklardan yararlanan Google, kazanıldığı yıl hiçbir yerde vergilendirilmeyen yüksek seviyede karlar elde etmiştir. Zaten, son yıllarda Google'ın yabancı ülke kazançlarının üzerinden uygulanan efektif vergi oranı %2-8 arasında kalmıştır (Zucman, 2015: 88-89).

Vergi Matrahından İndirilmesi Kabul Edilmeyen Harcamalar ve Ar-Ge Kredisi

Vergilendirme tekniğinde vergilendirilebilir kazanç (vergi matrahına) ulaşmak için toplam gelirden harcamalar ve maliyetler indirilerek vergilendirilebilir kazanç hesaplanmaktadır. Elde edilen gelir için bazı harcamaların kısmen bazı harcamaların ise tamamıyla vergilendirilebilir kazançtan indiriminde ülkeler arasında mutlak bir uygulama birliği bulunmamaktadır. Ülkeler arasındaki söz

konusu uygulama farklılığından faydalanılarak vergi arbitrajından kazanç elde edilmesi söz konusudur. Yabancı yatırımları çekmek isteyen ülkeler kasıtlı olarak vergi sistemlerinde vergi matrahından indirim imkânı tanımaktadırlar. İrlanda’da bu uygulamanın temel örneklerinden biri mevcuttur.

İrlanda’nın DYY (doğrudan yabancı yatırımlar) zenginliğinin ardında vergi teşvikleri yatmaktadır. İrlanda vergi sisteminde uygulanmakta olan vergi kredisi teknolojisi yoğun ÇUŞ için büyük fırsatlar sunmaktadır. Ar-Ge vergi kredisi olarak da adlandırılan bu teşvikten yerli ya da yabancı şirket ayrımı olmaksızın İrlanda’da yerleşik tüm şirketler ve onların şubeleri gerek İrlanda içinde gerekse Avrupa Ekonomik Bölgesi içinde gerçekleştirdikleri Ar-Ge faaliyetlerine ilişkin harcamalar bakımından yararlanabilmektedir. Bu harcamaların İrlanda’da yapılması durumunda ilave olarak kurumlar vergisi oranı olan %12,5’lik bir vergi indirim hakkı daha tanınmaktadır. Böylece Ar-Ge’ye yönelik vergisel teşvik oranı efektif olarak %37,5’e çıkmaktadır (IDA, 2015: 25)

Alt yüklenici sözleşmesine dayanarak Avrupa’daki üniversitelerden (buna İrlanda’daki üniversiteler de dahil) Ar-Ge hizmeti alınması karşılığında yapılan harcamaların %5’i ve yine alt yüklenici sözleşmelere dayanarak firmayla ilişkisi olmayan diğer kimselerden alınan Ar-Ge hizmeti karşılığı yapılan harcamaların %10’u da vergi kredisi kapsamına dahil olabilmektedir (IDA, 2015: 26). İrlanda’nın düşük kurumlar vergisi ve Ar-Ge Vergi Kredisi uygulaması bu ülkeye yönelik doğrudan yabancı yatırımların türünü de önemli düzeyde etkilemiştir. Sonuç olarak sadece 2009 yılında İrlanda’daki doğrudan yabancı yatırımların %49’u Ar-Ge ve yenilik (inovasyon) faaliyetlerine yönelik yatırımlardan oluşmuştur (Coopers, 2010: 26).

Tablo 3. İrlanda Ar-Ge Kredisi Teşviki

Şirket Kazancı	Avro	İrlanda Desteği	Avro
Ar-Ge Harcaması	100,00	Vergi İndirimi 90 x %12,5	11,25
Devlet Desteği	(10,00)	Vergi Kredisi 90 x %25	22,50
Net Destek Maliyeti	90,00	Toplam Vergi Tasarrufu	33,75
Vergi Tasarrufu	—33,75	Devlet Desteği İlavesi	10,00
Toplam Net Maliyet	56,25	Toplam Destek Miktarı	43,75

Kaynak: IDA Ireland “Tax Guide Ireland 2015

Tablo 3’te İrlanda Ar-Ge Vergi Kredi uygulamasının nasıl işlediği anlatılmaktadır. Şekil 10’un sol kısmı bir şirketin elde etmiş olduğu vergi tasarrufu miktarını ve yaptığı her 100 Avro Ar-Ge harcaması karşılığında kasasından çıkan net tutarı, sağ kısmı ise vergi tasarrufu tutarına ilişkin hesaplamayı ve toplam devlet desteği miktarını göstermektedir. Örnekte yer alan Ar-Ge harcaması İrlanda ülke sınırları içinde gerçekleşmiştir. İrlanda her 100 Avro Ar-Ge

harcamasına karşılık %10 oranında devlet yardımında (hibe) bulunmaktadır. Böylece net destek maliyeti 90 Avro'dan başlamış olmaktadır. Diğer bir ifadeyle vergi indirimi ve vergi kredisi oranlarının uygulanacağı matrah 90 Avro olmaktadır. Örnekte görüldüğü gibi her 100 Avroluk Ar-Ge harcaması yapan bir şirketin kasasından gerçekte çıkan para 56,25 Avrodur. Ya da her 100 Avroluk Ar-Ge harcamasının 43,75 Avrosu şirkete geri ödeniyor şeklinde de ifade edilebilir. Personel giderleri, genel idare giderleri, tesis ve makine giderleri, bina alımına ilişkin harcamalar da Ar-Ge Vergi Kredisi uygulaması kapsamına giren olan harcama kalemlerine dahil edilebilmektedir (IDA, 2015: 25). Ayrıca ticaret şirketlerinin fikri mülkiyet haklarını elde etmek için yaptığı harcamaların tamamını bu kazançlardan elden edilen kazançtan düşme imkanı sağlamıştır. İrlanda'da 2009-2018 yılları arasında yeni kurulan şirketler için 3 yıl boyunca vergi tatili söz konusudur. Ancak söz konusu şirketlerin her yıl için tahakkuk eden verginin 40.00 Avro'yu geçmemesi gerekmektedir. Daha fazla istihdam sağlayan şirketlere 40.00 Avro sınırı 60.00 Avro'ya kadar çıkabilmektedir (Incentives, 2017: 2).

Kar Payı İle Royalti Kazançlarında Vergisel Teşvikler

Çok uluslu şirketler için elde edilen kazancın ortaklara dağıtılması sırasında kurum kazancından ayrı olarak kişisel gelir vergisine tabi tutulması vergi yükünü attıran bir unsurdur. Ekstradan gelir vergisi ödemek istemeyen çok uluslu şirketler için kar dağıtımının vergilendirilmediği veya az vergilendirildiği ülkelere yönetim merkezlerini taşımak rasyonel bir strateji haline gelmiştir. Kar maksimizasyonu odaklı hareket eden ÇŞ'ler bu anlamda kar dağıtımının vergilendirilmediği veya düşük oranda vergilendirildiği ekonomilere yönelmişlerdir. Hollanda bu anlamda kar dağıtımını düşük vergilendiren nadir ekonomilerden biridir. IMF tarafından DYY stokuna ilişkin yayımlanan Tablo 2 verileri bu rasyonel stratejilerin tercih edildiğinin somut göstergesidir.

Kar Transferi

Şirketlerin, özellikle çok uluslu şirketlerin vergi cennetlerini kullanımında, bireylerin kullandığı yöntemlerden çok daha kapsamlı, çok daha detaylı muhasebe teknikleri gerektiren, aracı kuruluş, vekil, yediemin, banka gibi alanında uzman kişi ve kurumların devreye girdiği görülmekte ve bazen anlaşılması zor yöntemlerle karşılaşmaktadır. Yöntemler karmaşık olsa da mantık aslında basittir. Vergi cennetlerini kullanan çok uluslu şirketler, esas itibariyle, çeşitli yerlerde konuşlanan grup şirketleri arasında alım-satım işlemleri ve bunun sonucunda borçlanma yaparak düşük vergili yer ve yüksek vergili yer arasında bir nevi arbitraj gerçekleştirirler. Örneğin, çok uluslu şirketler kârlarını Lüksemburg, Bermuda gibi vergilendirilmeyen yerlerde gösterirken kurumlar vergisinin nispeten daha yüksek olduğu Fransa ya da ABD gibi ülkelerdeki iştiraklere giderleri ve borçları kaydırmak yoluyla bu ülkelerdeki kârlarını azaltmaktadırlar (Zucman, 2015: 98). Bir başka ifadeyle, çok uluslu şirketler vergi cennetlerine

karlarını aktarırken, diğer ülkelerdeki vergi matrahlarını azaltmaktadırlar. Sıradan bir alım-satım işleminde vergi cennetlerine karın nasıl aktarıldığını basit bir örnek yardımıyla görmek mümkündür. ABC adlı çok uluslu ama İtalya merkezli bir grup olsun. Bu grup, Çin'den hammadde ithal etmek istesin. Bu hammaddeyi 5 milyon Avroya satın alsın. Aldığı bu hammaddeyi işleyip, ürün haline getirdikten sonra İtalyan müşterilerine 8 milyon Avro karşılığında bu ürünü satsın. Grubun ürün satışından karı 3 milyon Avro ($8-5=3$) olacaktır ve İtalya'da vergilendirilecektir. Grup, böyle yapmak yerine vergi cennetlerini kullanmayı tercih etsin. Bu amaçla Singapur'da Şirket X ve Malta'da Şirket Y adında iki şirket kurar (karşılıklı anlaşmalar uygunsa bir paravan şirket de yeterli olabilir). Önce, Çin'den hammaddeyi 5 milyon Avro karşılığında Şirket X satın alır. Bu hammaddeyi Şirket Y'ye 7 milyon Avro'ya satar. Şirket Y de yine aynı fiyattan ABC şirketine satar. ABC, İtalyanlara yaptığı satıştan 8 milyon Avro satış hasılatı elde eder. Ama bu durumda grubun kârı, Çin'den doğrudan ithalat yapsaydı elde edeceği 3 milyon Avro yerine sadece 1 milyon Avro ($8-7=1$) olur. Toplamda grup açısından aynı satış ve aynı kâr söz konusu olsa da grubun karının sadece 1 milyon Avro'luk kısmı İtalya'da vergiye tabi olur. Geri kalan 2 milyon Avro ($7-5=2$), vergisiz ülkeye yani Singapur'a aktarılmış olur.

Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Vergi rekabetinde en temel hedef doğrudan yabancı yatırımlardır. Yabancı yatırımlar gelişmiş veya gelişmemiş tüm ülkeler tarafından talep edilen bir değişkendir. Doğrudan yabancı yatırımlar bu anlamda cari açık ve düşük tasarruf oranına sahip Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için önemli ve gereklidir. Vergi rekabetiyle etkilenmeye çalışılan en önemli değişken olduğundan Türkiye'de DYY'lerin belli bir periyottaki akışının analiz edilmesi gerekmektedir.

Tablo 4. Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Yıl	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
DYY Girişleri (Milyar Dolar)	10	20.2	22	19.9	8.6	9.1	16.2	13.6	12.9	12.8	17.5	12.2
Küresel DYY içindeki oranı %	0.7	0.9	0.7	0.8	0.6	0.5	0.7	0.6	0.6	0.7	0.8	0.7

Kaynak: Dünya Bankası, <http://data.worldbank.org>; Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2016 Yılı Sonu Değerlendirme Raporu ve Ekonomi Bakanlığı Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Raporundan Yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır (Ekonomi Bakanlığı, 2017).

Tablo 4, 2005 yılı ile 2016 yılları arasında Türkiye'ye DYY akışını göstermektedir (Dünya Bankası, 2017). Tablonun alt satırında ise Türkiye'ye gelen DYY'nin küresel DYY içindeki payı gösterilmektedir. 2005 – 2016 yılları arasında

Türkiye'nin küresel DYY'den aldığı pay stabil bir eğilim içinde olmuştur. Buna göre Türkiye'nin küresel DYY içindeki payı %0,7'ler civarında sıkışmıştır denilebilir. Örneğin Türkiye'ye gelen DYY, 2005 yılında 10 milyar dolar iken 2016 yılında 12,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Ancak her iki dönemde de Türkiye'nin küresel DYY'den aldığı pay %0,7'ler civarında kalmıştır.

Gelişmekte olan diğer ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'nin küresel sermayeden aldığı payın sınırlı kaldığı söylenebilir. Örneğin Türkiye gibi yükselen ekonomilerden biri olan Brezilya'ya 2016 yılında 59 milyar dolar DYY akışı olmuştur. Bu miktar küresel DYY'nin %3'üne tekabül etmektedir. Buna göre 2016 yılında Brezilya'ya Türkiye'nin 4,5 katı DYY girişi olmuşken Rusya ve Meksika'ya Türkiye'nin 3 katı oranında DYY girişi gerçekleşmiştir. Türkiye'deki vergi oranlarının ve diğer vergisel teşviklerin küresel piyasalarla rekabet edebilir düzeylerde olmasına rağmen Türkiye'ye DYY akışının sınırlı olması olağan değildir. Ancak DYY tercihlerinin belirleniminde vergi dışı birçok kriter bulunmaktadır. Sınırlı DYY akışında vergi dışı diğer faktörlerin de etkisi dikkate alındığında özellikle Türkiye'deki; yatırım iklimi, karlılık, siyasal ve finansal istikrar gibi belirleyicilerin yetersizliğine bağlı olarak DYY'lerin Türkiye'de istenilen düzeyde gerçekleşmediği söylenebilir.

Tablo 5. Ülkeler İtibariyle Türkiye'nin İç ve Dış DYY Stoku

Ülkeler İtibariyle Türkiye'deki DYY Stoku	DYY Stoku Miktarı (Milyon Dolar)	Ülkeler İtibariyle Türkiye'nin Dış DYY Stoku	Dış DYY Stoku (Milyon Dolar)
Hollanda	16.963	Hollanda	13.007
Rusya Federasyonu	8.871	Jersey	3.808
Almanya	8.144	Lüksemburg	1.846
İspanya	6.184	ABD	1.826
Birleşik Krallık	5.544	Malta	1.755
Toplam	100.875	Toplam	38.454

Kaynak: IMF verilerinden faydalanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır (IMF Survey, 2016)

Tablo 5'e göre, 2016 yılı itibariyle Türkiye'deki doğrudan sermaye yatırımları içinde açık ara Hollanda menşeli sermayenin önde olduğu görülmektedir. Hollanda'yı Rusya Federasyonu ve Almanya'nın takip ettiği görülmektedir. Türkiye'deki yabancı doğrudan yatırımlarda ticari partner ülkelerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Ancak aynı şeyi Türkiye'nin dış sermaye yatırımları için söylemek mümkün görünmemektedir. Zira Türkiye'nin yurt dışındaki DYY'sinin Hollanda, Jersey, Lüksemburg ve Malta'da yoğunlaştığı görülmektedir. Adı geçen ülkeler vergi cenneti ülke olarak nitelendirilmektedir. Hatta Hollanda'nın bile son

yıllardaki vergisiz sermaye teşvikleri ile bu kategoride nitelendirilmesi mümkün görünmektedir. Sonuç olarak Türkiye menşeli DYY'nin daha çok vergiden kaçınma amaçlı bir yönelim içinde olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 6. Türkiye ve Bazı Ülkelerde DYY ve Vergi

Ülkeler	DYY Stoku Miktarı (Milyon Dolar)	Kurumlar Vergisi Oranı
Breziya	563.291	34
Meksika	473.512	30
Rusya Federasyonu	377.950	20
Güney Afrika	135.454	28

Kaynak: IMF ve KMPG kaynaklarından faydalanarak yazar tarafından hazırlanmıştır (IMF Survey, 2016), (Kmpg, 2017).

Tablo 6, 2016 yılı itibariyle Türkiye gibi gelişmekte olan benzer ülkelerin DYY stoku ve kurumlar vergisi oranı yer almaktadır. Kurumlar vergisi oranı Türkiye'de düşük olmasına rağmen benzer ekonomik şartlara sahip diğer ülkelere kıyasla oldukça düşük DYY stokuna sahip olduğu görünmektedir. Sonuç olarak küresel DYY akışında kurumlar vergisi dışında diğer etkenlerin de etkili olduğu anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Küreselleşme ile birlikte yabancı sermayenin mobilitesi artmıştır. Buna paralel olarak küresel sermayeden pay alma yarışında geride kalan ülkelerin makro ekonomik değişkenleri olumsuz etkilenmektedir. Vergi rekabeti sürecinin ilk dönemlerinde temel belirleyici faktör olarak ön plana çıkan kurumlar vergisi indirimleri günümüzde yerini daha komplike rekabetçi tekniklere bırakmıştır. Bu kapsamda vergi rekabetinde hedef değişken olan doğrudan sermaye yatırımlarının yönelimi incelendiğinde yeni vergi rekabeti tekniklerini başarı ile uygulayan belli başlı ülkelerin ön plana çıktığı görülmüştür. Bu ülkelerden İrlanda teknoloji yatırımları konusundaki teşviklerle cazibe merkezi haline gelmiştir. Apple gibi çok uluslu birçok şirketin yatırımlarını çektiği tespit edilmiştir. Yabancı sermaye yatırım stokunda öne çıkan bir diğer ülkenin ise Hollanda olduğu tespit olunmuştur. Küresel sermaye stokunun yoğunlaştığı ülkelerin kurumlar vergisi oranları irdelendiğinde nominal kurumlar vergisi oranıyla yatırım stoku arasında doğrudan bir ilişki gözlenememiştir. Bu durumda günümüzde yabancı sermayeyi teşvik için standart kurumlar vergisi oran indirimi yerine selektif özellikli postmodern vergilendirme tekniklerinin ön plana çıktığı tespit edilmiştir.

Türkiye özelinde vergi rekabetine ilişkin tabloya bakıldığında Türkiye'de kurumlar vergisi oranı vergi rekabeti bağlamında rekabetçi olmakla birlikte doğrudan sermaye yatırım stoku açısından fakir olarak nitelendirilebilir. Türkiye ile benzer koşullara sahip Brezilya, Meksika gibi ülkelerde yabancı sermaye stoku

Türkiye'ye kıyasla oldukça fazladır. Makro ekonomik yapısı gereği olarak Türkiye'ye doğrudan yabancı sermaye yatırım akışı gereklidir. Bu nedenle rekabetçi vergilendirme tekniklerine uyum önemlidir. Ancak bununla birlikte yabancı sermaye akışında etkili olan siyasi ve ekonomik istikrar gibi belirleyicilerin de stabil hale gelmesi önemli ve gereklidir.

KAYNAKLAR

- Barker, W. (2002). Optimal International Taxation and Tax Competition. *Northwestern Journal of International Law & Business*, 22(2), 161-217.
- Charles T. Horngren, G. (2013). *Introduction to Management Accounting*, New Jersey: Pearson.
- Coopers, P. W. (2010). *Generating Cash From Irish R&D Activities*.
- Díaz-Berrio, J. L. (23.01.2011). *The Fight Against Tax Havens And Tax Evasion Progress Since The*. 08. 03. 2017 tarihinde OPEX: http://www.fundacionalternativas.org/public/storage/opex_ocumentos_archivos/e6bf4cecc9006abb8c528869ce93e9e2.pdf adresinden alındı.
- Dünya Bankası, W. B. (2017). 2017 Yılına İlişkin Ekonomik Datalar: Dünya Bankası, <http://data.worldbank.org> adresinden alınmıştır.
- Ekonomi Bakanlığı, U. D. (2017). *Uluslararası Doğrudan Yatırımlar İstatistikleri*. Uluslararası Doğrudan Yatırımlar İstatistikleri adresinden alınmıştır.
- Gravelle, J. G. (2015). *Tax Havens: International Tax Avoidance and Evasion*. CRS Report.
- Hines, D. (2006). Which countries become tax havens. *National Bureau of Economic Research*, 48. National Bureau of Economic Research. adresinden alınmıştır.
- Icricrict. (2016, Kasım). *Four Ways To Tackle International Tax Competition*. ICRICT.
- IDA, I. (2015, 10 03). *Taxation in Ireland 2015*. Ireland: IDA
- IMF. (2015, 10 01). *Coordinated Direct Investments Survey*. 11. 08. 2017 tarihinde Coordinated Direct Investments Survey: <http://data.imf.org/?sk=40313609-F037-48C1-84B1-E1F1CE54D6D5&sId=1482247616261> adresinden alındı.
- Incentives, I. C. (10.01.2017). *Ireland Corporate Tax Credits and Incentives* . 10.02.2017 tarihinde <http://taxsummaries.pwc.com/ID/Ireland-Corporate-Tax-credits-and-incentives> adresinden alındı

Jafarow, S. (2013). *Küresel Vergi Rekabeti ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi* (Yükseklisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kmpg, C. T. (2017). *Corporate tax rates table*. 01 04, 2018 tarihinde KPMG: <https://home.kpmg.com/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources/tax-rates-online/corporate-tax-rates-table.html> adresinden alındı

OECD, S. (03.09.2017). *OECD Stat*. 01.11.2017 tarihinde http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=AMNE_IN adresinden alındı.

Sadka, A. R. (2008). *Tax Competition and Foreign Direct Investment: Is There a Race to the Bottom*. Tel Aviv University: The Pinhas Sapir Center for Development.

UNCTAD & Report, W. I. (2017). *World Investment Report 2017*. http://unctad.org/en/PublicationChapters/wir2017ch1_en.pdf adresinden alındı.

Wilson, J. (2005). *Tax Competition in a Federal Setting*. Michigan: Michigan State University.

Zucman, G. (2015). *The Hidden Wealth of Nations - The Scourge of Tax Havens*. California.: The University of California Press.